

WERVELKATERN

Werkgroep voor een rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw vzw

Eerst douchen, dames!
Bij Boer Jos is het GGO-vrij.

Ontsnapt het Vlaamse platteland aan de pletwals van 'vreemde designplanten'?

Een katern over het ontwerp van decreet houdende de co-existentie van genetisch 'gemodificeerde' gewassen (ggg's) met conventionele gewassen en biologische gewassen.

Deze uitgave wil bovenstaand ontwerp van decreet toelichten vanuit de hoorzitting die op 27 januari 2009 plaats vond in het Vlaams Parlement. Jan Turf (BBL), Leen Laenens en An Jamart (Bioforum), René Custers (Vlaams Instituut voor Biotechnologie, VIB), Peter Van Bossuyt (Boerenbond), Guy De Praetere (Algemeen Boerensyndicaat, ABS), Dirk Reheul (UGent) en Koen Dhoore (Wervel en VODO) werden als spreker uitgenodigd en 'gehoord'.

Ontsnapt het Vlaamse platteland aan de pletwals van 'vreemde designplanten'?

Co-existentie op de akkers: een woordje uitleg

Co-existentie beoogt het naast elkaar laten bestaan van landbouwproductietypes die werken met conventionele, biologische en genetisch gemodificeerde gewassen.

Genetisch gemodificeerde gewassen (ggg's) kunnen uitkruisen (a) door verspreiding van pollen naar niet-ggg's - en omgekeerd. Maar naast rechtstreekse uitkruising tussen verschillende productietypes kan vermenging ook plaatsvinden door (b) opslag van het genetisch gemodificeerd gewas of via uitkruising met (c) wilde varianten in de omgeving.

Verder kan vermenging gebeuren (d) bij de oogst, bij het transport, of bij de stockage van gewassen. Om vermenging te beperken en co-existentie mogelijk te maken, moeten co-existentiemaatregelen worden uitgewerkt. De kans op vermenging varieert per teelt en daarom moeten maatregelen teeltspecifiek zijn.

Co-existentie betreft louter de economische impact van de vermenging van ggg's en niet-ggg's, het uitwerken van maatregelen om vermenging te beperken en de kosten van deze maatregelen.

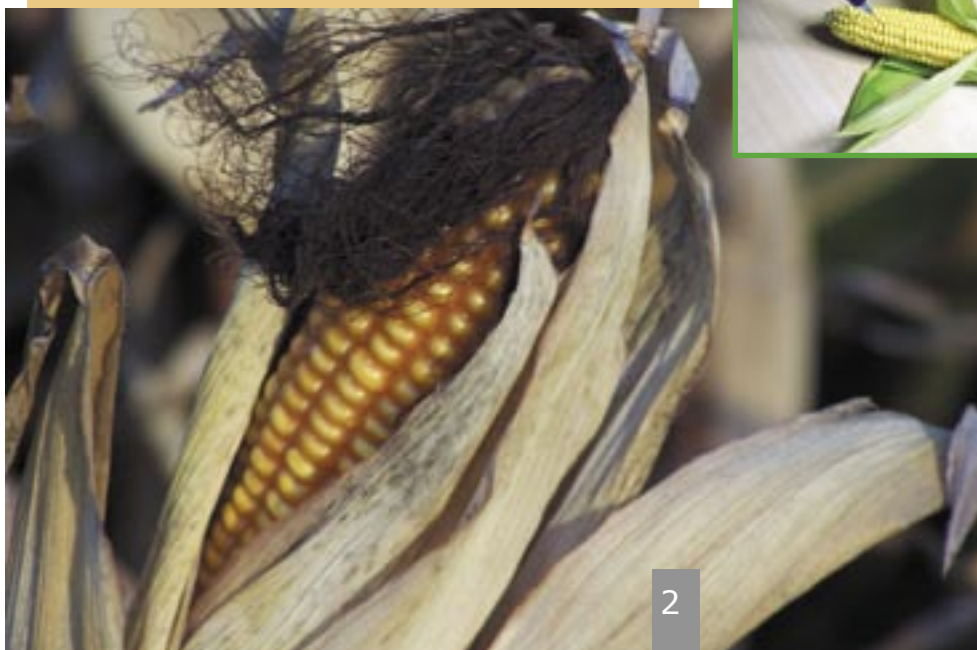
Het mogelijke inkomensverlies voor de landbouwer door vermenging van zijn conventionele of biologische gewassen met ggg's ontstaat door de lagere prijs die hij op de markt maar kan krijgen voor zijn gewassen, die nu geëtiketteerd zijn als 'genetisch gemodificeerde organismen (GGO) bevattend', volgens de huidige Europese regelgeving.

Struikelblokken en valkuilen

In de eerste zin botsen we al onmiddellijk op een onmogelijkheid: het naast elkaar laten bestaan van verschillende landbouwproductietypes. Een nieuw type met ggo's wordt binnengebracht, waarbij niet uit te sluiten valt dat er een vermenging gebeurt met de conventionele en biologische productiewijze. Waarom? Levende wezens wisselen uit met elkaar en ook met niet levend materiaal. Lucht en water staan ook niet stil en vervoeren materiaal. Wind komt overal en waait in alle richtingen. Onze natuur zit zo ineen dat 'uitwisseling van genetisch materiaal binnen dezelfde soort de beste kansen tot overleving biedt'. Het pollen van ggg's en niet-ggg's zit in de lucht en kan niet tegengehouden worden. Wel kan vermenging beperkt worden. Het is een biologisch gegeven: er is transport, uitwisseling en uitkruising. Insecten met pollen aan hun poten zullen dit meenemen en verspreiden. Zelfs mensen die goed ingelicht zijn over de kans van verspreiding via kledij en materiaal, zullen onbedoeld zaden en stuifmeel met zich meenemen. Consumenten en producenten die volledig ggo-vrij willen telen of eten, kunnen dat niet (meer), zoveel is duidelijk. De drie productietypes kunnen niet evenwaardig naast elkaar bestaan. De conventionele en biologische landbouw moeten zich beschermen en bijkomende kosten op zich nemen om te kunnen garanderen dat besmetting met vreemde genen beperkt is: onder de drempelwaarde van 0,9%. Tot op die grens wordt voedsel als ggo-vrij aanzien. De biologische en conventionele landbouw moeten dit garanderen. Wie de groeiende kosten voor analyse op zich wil/moet nemen, ligt nog niet vast: de ggg-teler, het fonds, de overheid? Zijn de betrokken multinationals daar niet verantwoordelijk voor?

Leen Laenens (Bioforum) haalt in haar betoog de regulerings-impactanalyse (RIA) aan: de vermenging tussen verschillende productietypes zal niet kunnen worden vermeden. De producent zal niet vrij zijn productietype kunnen kiezen en de consument zal mogelijk in de toekomst geen (Vlaamse) ggo-vrije producten meer kunnen kopen. Conventionele en biologische gewassen zullen mogelijk verdwijnen.

Co-existentie is geen milieu(schade)kwestie, geen voedselveiligheidskwestie en heeft niets te maken met de markttoelating van ggo's, zegt R. Custers (VIB). Die zaken worden geregeld in andere wetgeving:

Europese: milieuveiligheid (2001/18), voedselveiligheid (1829/2003), etikettering en traceerbaarheid (1830/2003), milieuschade (2004/35)

Belgische: KB 21 02-2005 over milieuveiligheid en KB 22-11-2006 over milieuschade

Vlaamse: milieuschadedecreet

Door het introduceren van dit nieuw landbouwproductietype ontstaan hiaten in de wetgeving die aanpassingen vereisen.

Voedselproductie is mogelijk dankzij de wind, de medewerking van vele insecten, bodemdiertjes, enz. Deze spontane interactie van levende wezens en ook met niet-levend materiaal typeert juist de natuur, land- en bosbouw. Het regelen van co-existentie van landbouwproductietypes die eigenlijk geïsoleerd willen blijven is in een openlucht systeem niet haalbaar zonder besmetting, contaminatie of vermenging. De milieu- en natuurbeweging, de Minaraad en Serv pleiten uiteraard voor het toepassen van het voorzorgprincipe, de bescherming van soorten en habitats die tot hiertoe niet gespecificeerd worden in andere wetgeving.

In de co-existentieregelgeving worden beperkende en beschermende maatregelen opgenomen. De beperking zou zich moeten richten naar de ggg-telers, de bescherming naar de niet-ggg-telers. Maar Koen Dhoore (VODO) vraagt zich af of het decreet niet eerder het omgekeerde bevordert.

De beperking van het decreet (Advies SERV en Minaraad)

Dit (ontwerp van) decreet kadert binnen de Europese richtlijnen met betrekking tot co-existentie. De richtlijnen hebben een beperkt toepassingsgebied, namelijk :

- 1) het voorkomen van economische schade bij eventuele vermenging;
- 2) het opstellen van een economische schaderegeling onder landbouwers bij eventuele vermenging.

Andere elementen inzake het samengaan van landbouw met overige vormen van landgebruik worden niet meegenomen. Het vraagstuk van de co-existentie gaat immers niet alleen over het economische luik van landbouw. De benadering van de gehele keten van de levensmiddelenindustrie (van verwerkingsfase tot handel en catering) en het samengaan met natuur en ecosystemen zijn in dit debat ook van belang. Daarnaast kunnen ook nog andere vormen van schade zich voordoen, ruimer dan de invulling van 'economische schade' gegeven in het decreet.

Ook het European Economic and Social Committee (EESC) erkent dat probleem en meent dat het vraagstuk van de co-existentie te

eng wordt benaderd in de richtlijnen (advies EESC dd 16/12/2004). Het EESC wijst erop dat het gaat om landbouw, de gehele keten van levensmiddelenindustrie (van verwerkingsfase tot handel en catering), regionaal en lokaal bodemgebruik en economische ontwikkeling, consumentenbescherming en milieubescherming. Het EESC stelt dat naast landbouwers en commerciële bedrijven, ook instellingen die de bescherming van landbouw en natuur tot doel hebben, betrokken partij zijn.

Co-existentie betreft louter de economische impact. Dat wil zeggen dat alleen de economische schade vereffend wordt. Hobbytuiniers en -landbouwers ondervinden volgens deze regelgeving geen schade. Evenmin kunnen imkers ergens terecht als de honing van hun bijen plots te veel sporen van ggg's bevat.

Het Algemeen Boerensyndicaat (ABS) vraagt zich ook af of gentechlandbouw geen hypotheek kan leggen op grond en pacht: zullen er op termijn geen ggg-gronden en niet ggg-gronden zijn?

Hoe sterk is de druk om tot gentechlandbouw over te gaan?

Zitten we echt tussen hamer en aambeeld? Of laten we ons meedrijven met de gedachte:

"America rules the world?" Is het echt zo dringend tot een regeling over te gaan, omdat we door onze buurlanden aan alle kanten overspoeld worden met ggg's?

Sinds er in 1996 voor het eerst commerciële ggg's geteeld werden, heeft dit productietype een serieuze opmars gekend. In de wereld worden 90% van de ggg's geoogst in Noord- en Zuid-Amerika, met name in de VS, Argentinië, Brazilië, Canada en Paraguay. Meer dan 50% van het areaal bevindt zich in de VS. De Argentijnse soja is voor 99,5% gentech-soja. Eigenlijk gaat het bij de commercieel verbouwde ggg's slechts over 4 gewassen: soja, maïs, katoen (95%) en koolzaad (5%).

Van die teelten is 80% tolerant gemaakt tegen één herbicide. Het grootste deel van de overige 20% maakt in iedere cel Bt-gif tegen (plaag-)insecten aan.

In Europa worden ggg's slechts op 0,21% van het landbouwareaal verbouwd, vooral maïsvariëteiten die bestand zijn tegen insecten (MON 810).

Conclusie: 99% van de ggg's zijn gif-ggg's. Wervel meent dat zij niet bijdragen aan een duurzame opbrengstverhoging en dat zij, net als pesticiden, de natuurlijke biodiversiteit vernietigen. De veerkracht van het ecosysteem wordt onderuitgehaald, waardoor de afhankelijkheid van dat soort landbouwpraktijken juist toeneemt in plaats van af te nemen. Dat is het tegendeel van wat de 'gentechlobby' beweert. Bovendien is het duidelijk dat de keuze van de vier reeds gecommmercialiseerde ggg's perfect past in een exportgeoriënteerd landbouwmodel, dat al te vaak ten koste gaat van de eigen voedselvoorziening.

Vraagt de consument gented-voedsel?

Periodiek onderzoek van de Europese Commissie laat zien dat de meerderheid van de Europeanen tegen gentedvoedsel gekant is en dat de afwijzing groeit naarmate de consument meer kennis heeft van de toepassingen van die technologie.

Gg-soja- en gg-maïs zijn twee belangrijke gentedgewassen die vooral de magen van onze landbouwdieren vullen. Hun vlees, melk en eieren worden niet als gentedvoedsel geëtiketteerd, ook al kregen de dieren dit veevoer te eten. Bij ander voedsel moet op het etiket of de verpakking te lezen staan 'met ggo's', als die een drempelwaarde van 0,9% overschrijdt. Dat betekent dat volledig ggo-vrij voedsel nu al onmogelijk is. Varkens-, rundvee- en kippenhouders zullen eerder in de verleiding komen om zelf gg-maïs te telen, indien dat voor hen goedkoper uitkomt. Als de consument blijft zoeken naar het goedkoopste vlees en geen eisen stelt naar productiewijze, zal gg-maïs op Vlaamse velden gemakkelijk(er) zijn intrede doen, aldus Guy Depraetere (ABS).

Het ggg-spel: spannend, met risico's, verslavend?

De meningen over het ingrijpen in de genetische samenstelling van organismen lopen ver uiteen. Volgens sommigen biedt de techniek mogelijkheden om het wereldvoedselprobleem aan te pakken, levert het lekkerder en beter voedsel op, en biedt het mogelijkheden om in de toekomst nu nog ongeneeslijke ziekten te bestrijden. Volgens anderen is genetische manipulatie een ontoelaatbaar ingrijpen in de natuur, dat veiligheidsrisico's met zich meebrengt waarvan de consument onvoldoende op de hoogte wordt gesteld.

Gg-gewassen telen is geen spel. Het is een veelomvattende keuze maken die raakt aan onze samenleving. Toch lijkt het op een spel, want er zijn spelers, spelregels, winnaars en verliezers. Het is spannend als spel want de winnaar lijkt nog onbekend. Zoals bij een loterij dromen we van Luilekkerland: alles in overvloed, in alle kleuren en vormen, het aards paradijs vol vruchten die we maar moeten plukken. We raken in een verblindende roes...

De spelregels: wat? Waarom?

De isolatieafstand is de minimale afstand die moet worden gerespecteerd tussen de rand van een genetisch gemodificeerde teelt en de dichtst bijgelegen rand van een conventionele of biologische teelt van hetzelfde gewas.

De tolerantiedrempel is hierbij ook bepalend. Voor conventionele verwerkte producten geldt een tolerantiedrempel van 0,9%. Aangezien biologische landbouw wettelijk verplicht ggo-vrij moet zijn, zou de tolerantiedrempel moeten worden vastgelegd op de detectiegrens. Ook is het zeer wenselijk om deze drempel op Europees niveau vast te leggen voor het geogst gewas.

De meldingsafstand bepaalt de zone waarbinnen landbouwers via een intentieverklaring door de GGG-teler moeten op de hoogte gebracht worden en bij de eventuele opmaak van een verbintenis tot opkoop moeten betrokken worden. Deze afstand bepaalt ook wie in aanmerking komt voor terugbetaling van economische schade door het Fonds.

Het aantal boeren dat een ggg-teler op de hoogte moet brengen, kan in Vlaanderen zó hoog oplopen dat de regels niet meer werkbaar zijn. Dat is een logisch gevolg van de sterke versnippering van eerder kleine percelen.

Deze afstand mag ook niet zo groot zijn dat ggg-teelt onmogelijk wordt. In Vlaanderen moet de niet-ggg-teler dus passen: de afstand moet redelijk zijn zodat ggg-telers ook kansen krijgen (in het kader van de zogenaamde keuzevrijheid!). Anders zijn ggg's hier uitgesloten. Aldus René Custers van het VIB.

Een buffer is een strook die men inzaait met hetzelfde gewas maar zonder ggo's met de bedoeling het pollen minder te verspreiden en

extra bescherming te bieden tegen contaminatie.

De beste bescherming biedt een buffer rond het 'ontvangende' veld, daarmee wordt bedoeld het veld dat mogelijks met ggg's gecontamineerd dan worden (prof. D. Reheul). De buur-boer en niet-ggg-teler kan dus het best een strook als buffer om zijn gewas aanplanten ter bescherming. Dat betekent dat er een heel goede samenwerking tussen de twee landbouwers met een verschillend productietype vereist is. Maar: wie zal die bufferstrook bekostigen en/of welke prijs moet daarvoor verrekend worden?

Bij een sterke versnippering van de akkers met dezelfde teelt betekent dit alweer een onmogelijke opgave. Groeperen van teelten is wenselijk maar beknot tezelfdertijd de keuzevrijheid van landbouwers. Anderzijds wil diezelfde regelgeving juist de keuzevrijheid van boeren verhogen.

Wervel stelt in haar visie 'verweving' van natuur en landbouw voorop, zoals het scheppen van mogelijkheden voor mengteelten ter bevordering van diversiteit. De introductie van gentechlandbouw dwingt ons meer in de richting van reservaten, waarbij we de gentechlandbouw zoveel mogelijk isoleren van andere vormen van landschap maken en land bebouwen...

De opdrachten voor de ggg-teler:

- Kennisgeving: hij licht de bevoegde instantie in over zijn plannen om ggg in te zaaien
- Hij brengt de boeren binnen de meldingsafstand en ook de cultuurcontractant op de hoogte via een intentieverklaring
- De ggg-teler volgt een korte opleiding over ggg-teelt
- Hij betaalt een bijdrage aan het fonds
- Hij schrijft zich in op een register
- Hij meldt de activiteit aan loonwerkers, mede-eigenaars van landbouwmachines en perceeleigenaar, indien nodig.

De spelers – eigenlijk: de pionnen:

- De 'echte' boeren: zij die hun brood verdienen met landbouwproducten en er dus ook geld bij kunnen verliezen.
- Imkers doen altijd ongevraagd mee, tenzij ze hun bijen trainen om ggg-velden bewust te mijden.
- Hobbylandbouwers en imkers komen niet in aanmerking voor schadevergoeding. Zij verliezen niet volgens de regels. Ze mogen wel vrij ggg's verhandelen en ermee experimenteren, en doen dus wel mee, maar niet 'voor echt'.

De echte spelers - bestuurders:

Multinationals die luisteren naar namen als Monsanto, Bayer, Syngenta. Het zijn bedrijven met veel macht.

De kater na het spelen?

Contaminatie!

Contaminatie is het vermengen van sporen van ggg's op plaatsen waar dit niet gewenst is. Contaminatie is toegestaan tot max. 0,9% voor zowel biologische als conventionele gewassen.

In Vlaanderen worden 135.000 hectares ingezaaid met maïs: zullen

loonwerkers altijd op de hoogte zijn van wat zij geteeld hebben? Zullen zij altijd hun machines reinigen bij overschakeling naar gentechvrije teelten? Het probleem stelt zich nu al: de machines volledig reinigen is bijna onbegonnen werk. Er blijven altijd kilo's zaden van maïs hangen aan de oogstmachines, wat relatief gezien niet veel is, maar toch evenmin verwaarloosbaar. Vermenging is dus zowat onvermijdelijk.

Bij de bepaling van de isolatieafstanden moet rekening gehouden worden met drie parameters van besmetting, aldus Leen Laenens (Bioforum): besmetting van zaden (tot 0,1%), besmetting van machines (tussen 0,1 en 0,4%) en besmetting via kruisbestuiving.

In Drietand, het weekblad van het ABS, staat: het contaminatierisico zou nul moeten zijn. Vanaf het ogenblik dat er werkelijk een risico bestaat, is co-existentie moeilijk, zeker in een land met heel veel kleine percelen.

BUITEN SPEL

Wat als het misloopt?

Wie wordt er aansprakelijk gesteld?

Verzekeringsmaatschappijen willen de risico's van contaminatie niet verzekeren en handelen uit voorzorg. Heel de voedselketen is gevat door deze ggg's: van de zaadteler tot de uiteindelijke distributeur langs de landbouwer en de agrovoedingsindustrie. De frequentie en kosten van schadegevallen ontbreken en daarom worden ggg's uitgesloten bij burgerlijke aansprakelijkheid.

De boer kan maar beperkt aansprakelijk gesteld worden, namelijk alleen voor de regels die hij niet naleefde en waarvoor hij de verbintenis aanging het wel te doen. Het aantal regels moet beperkt blijven, want de regelgeving moet werkbaar, helder en duidelijk zijn en zeker niet nog meer administratieve rompslomp met zich meebrengen.

VERLIEZERS

Er is schade vastgesteld, dus zijn er ook verliezers. De ggg-telers vergoeden de ggg-vrije landbouwers. Beiden hebben ongeluk. De ggg-teler voerde zijn 'to do'-lijstje uit, verwittigde alle betrokken boeren, betaalde aan het fonds, registreerde, enz. en krijgt bovendien ruzie met zijn burens, ggg-vrije boeren... Wanneer is er sprake van schade en hoe wordt die vastgelegd?

Het decreet spreekt van economische schade voor boeren. Hobbyboeren vallen daarbuiten. Ook natuurlijke biodiversiteit en integriteit van wilde flora kan schade ondervinden en die schade wordt ook niet volledig door het milieuschadedecreet gedekt: sommige soorten en habitats zijn niet in de bijlagen opgenomen.

DE WINNAARS

Als er geen meetbare contaminatie is, dan ook geen schade. Boeren moeten dan niets vergoeden en het fonds kan opgedoekt worden. Er is mogelijk grotere opbrengst. Maar ook een betere prijs? En: is het milieu erop verbeterd?

DE SUPPORTERS

Enkele multinationals zoals Monsanto – gewestelijke, federale, Europese overheden – Boerenbond – enkele wetenschappers.

HET DOEL VAN HET SPEL

Hongerige magen vullen.

Welke die hongerige magen zijn, is niet voor iedereen gelijk gedefinieerd. Zijn het hongerige magen van arme mensen, van dieren, of van gulzigen?

Volgens een studie van de Wereldvoedselorganisatie wordt gentechnologie niet vermeld bij de vijf eerste strategieën om het wereldvoedselvraagstuk op te lossen, weet Jan Turf (BBL). Honger is een gevolg van armoede en komt niet door een te lage voedselproductie. Arme boeren missen krediet, middelen, grond en technische ondersteuning. Bovendien dalen de overheidsinvesteringen in de landbouwsector. Ook de arme stedelijke bevolking heeft geld te kort om het duurder wordende voedsel aan te schaffen.

Ggg's worden zelden geteeld door arme boeren. Die zouden daarvoor te weinig kunnen betalen. Veel ggg-teelten dienen als veevoeder of als biobrandstof. Gentech-landbouw richt zich op de welstellende boeren, de 'grote' boeren. Er is genoeg voedsel voor iedereen in de wereld, maar toch zijn er zoveel hongerigen.

De globale voedselcrisis wordt mee veroorzaakt door degenen die woekerwinsten boeken: de toeleveranciers, de verslepers, verhandelaars en verwerkers. De producenten die alle risico's dragen, krijgen een veel te lage prijs: twee derden van de hongerigen zijn dan ook boeren.

Bij berekeningen van winst en opbrengst wordt de input van energie en uitputting van natuurlijke voorraden te weinig in rekening gebracht.

De Verenigde Naties en de Wereldbank gaven de opdracht aan 400 experts (waaronder gentechnologen) uit 58 landen om de bijdrage van de landbouwwetenschap voor ontwikkeling in kaart te brengen. Dit onderzoek, het International Assessment of Agricultural Science and Technology for Development (IAASTD), stelde duidelijk dat ggg-landbouw de honger en het voedselprobleem in de wereld niet zal oplossen. Een landbouw die afgestemd is op de lokale cultuur, het landschap en het ecosysteem, biedt meer garanties voor voedselzekerheid. De prioriteit in het onderzoek moet verschuiven naar een verfijnen van de agro-ecologische technieken met lage kosten en lage input. Ook moeten de landbouwsubsidies in rijke landen dalen en oneerlijke handelsovereenkomsten vermeden worden.

'Gooi het kind niet weg met het badwater!' zegt Boerenbond over gentech-landbouw.

BB kiest voor ggg's, als zij in Vlaanderen op een rendabele manier te telen zijn. Ggg's bieden kansen, vinden ze. Zij kunnen een hogere toegevoegde waarde bieden en zijn mogelijk milieuvriendelijker. De Boerenbond focust hierbij op de toekomst en ziet mogelijkheden in het onderzoek, maar haalt geen voorbeelden aan van ggo's die nu worden toegepast.

De Boerenbond stelt twee voorwaarden: zowel de consument als de producent moeten hun keuzevrijheid kunnen behouden EN er moet een werkbare schaderegeling beschikbaar zijn.

Deze schaderegeling is slechts werkbaar, als zij administratieve overlast vermijdt en als de bijkomende maatregelen ook technisch uitvoerbaar zijn.

BB wijst op de onduidelijkheid over wie de analysekosten draagt bij mogelijke vermenging. Zij pleit ook voor meer rechtstreekse onderhandelingen tussen betrokken boeren.

Gedeeltelijk vergoeden is larie: er is schade of er is geen schade. Maar afstandsregels mogen de teelt van ggg-gewassen niet verhinderen. De boeren die geen ggg-teelt willen, moeten dus water in de wijn doen.

Andere werk- en aandachtspunten (door Peter Van Bossuyt, BB) aangehaald :

- federaal en Vlaams niveau moeten goed op elkaar afgestemd worden;
- de impact op het milieu moet op Europees niveau geregeld worden;
- er moet een apart besluit komen per gewas. Teeltgerichtheid is de kern van de zaak;
- de jaarlijkse bijdrage aan het fonds mag niet voortdurend variëren, want dat brengt onzekerheid.

Positief aan het hele co-existentie-verhaal lijkt wel dat boeren frequent met hun burens zullen moeten overleggen over wie wat waar en wanneer zaait. De kleine percelen, typerend voor Vlaanderen, bemoeilijken sterk het samengaan van verschillende landbouwtypes. Ze horen niet samen en om ze te scheiden of om de ongewenste vlucht van 'vreemde' genen te vermijden, is groeperen tot grotere eenheden (zones) wenselijk maar moeilijk realiseerbaar, meent Prof. Reheul (Ugent).

En een schoner milieu?

Schurftresistentie in appelteelt is iets waarnaar fruitboeren uitkijken en het inzetten van ggg's zou toelaten het overdadig gebruik van pesticiden in de aardappelteelt weg te werken. Dit is het kindje in het badwater waar de Boerenbond hoopvol naar uitkijkt en waarvoor mogelijkheden opengehouden moeten worden!

Wervel ziet de oplossing voor schurft en de aardappelplaag niet in gentech maar in ecotech. Volgens het tijdschrift Nature heeft ecotech – het toepassen van technieken van agro-ecologie – veel meer potentieel dan gentech om snel, goedkoop en duurzaam problemen in de landbouwproductie op te lossen. Dat houdt een zoektocht in naar andere variëteiten en rassen, meer biodiversiteit op de velden en in de bodem (bvb. verhogen van de ziekteveerbaarheid met compost of compostthee) en een rotatieplan. Maar zoals het netjes doodgezwegen IAASTD-rapport aanklaagt, is het landbouwonderzoek in Europa en de VS vooral door de industrie geïnspireerd. De prioriteit daarvan is kortetermijnwinst voor de aandeelhouders en niet duurzaamheid. Business-as-usual (zoals de huidige ggg's) is dan ook volgens het rapport niet langer een optie.

Wat beweegt ons? De e-motie

Co-existentie: met ggg's EN zonder?

Co-existentie plaatst twee gedachtegangen naast elkaar. De een groeide zeer langzaam door de eeuwen heen met de kringloop van het leven, de andere staat nog in zijn kinderschoenen en groeit vanuit de gedachte dat de essentie van levensvormen en dus ook voedsel vastligt in genen en dat met die kennis nieuwe ontwikkelingen mogelijk zijn om milieuvriendelijker en in de nabije toekomst meer te produceren, mits een snelle modificatie.

Koen Dhoore vertelt:

Meer dan tienduizend jaar lang hebben samenlevingen zich vanuit hun agrarische achtergrond laten inspireren door het respect voor

Koolzaad klaar voor de oogst

de autonomie, de identiteit en de integriteit van bodem, plant, dier en mens.

In de voorbije eeuw hebben landbouw, economie en samenleving in het Noorden die boerenwijsheid laten varen. Gedurende enkele decennia werden planten beschouwd als niet veel meer dan een mineraal gegeven, dat derhalve met mineralen (kunstmest) kan worden gevoed en met derivaten van minerale olie (sproeistoffen) besproeid. Dieren werden gereduceerd tot een soort van planten, door hun bewegingsvrijheid te beperken (grondloze veehouderij) en ze te voeden met allerlei afval. En de mens ... werd meer en meer aangemoedigd zich als een kuddedier te gedragen.

Het bleek een doodlopende steeg.

Tegelijk met deze neergang ontwikkelde zich geleidelijk de tegenovergestelde, opgaande beweging, die vandaag langzaam maar zeker de bovenhand krijgt.

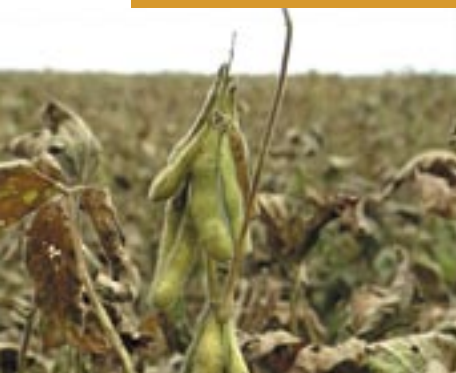
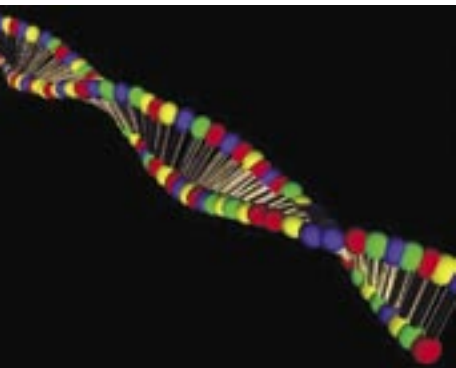
Steeds meer gangbare boeren luisteren aandachtig als de biologische boer vertelt dat hij de bodem voedt en het bodemleven ontwikkelt, zodat de bodem de plant organisch kan voeden. Het gebruik van pesticiden in de landbouw werd in de voorbije tien jaar drastisch beperkt. Dieren krijgen – bij wet gegarandeerde – bewegingsvrijheid en mogelijkheden om individueel soorteigen gedrag te ontwikkelen. En de mens kan zijn vaak dierlijke trekjes overstijgen door de respectvolle omgang met zijn levensmilieu en met de grote diversiteit aan levensvormen die hem omringen.

Genetische manipulatie – voor de gelegenheid omgedoopt tot 'gentechnologie' - wordt vaak voorgesteld als een toekomstgerichte ontwikkeling, maar in werkelijkheid gaat het om een terugval, een terugkeer naar de doodlopende steeg. Zoals men naar planten kan kijken als een loutere opeenhoping van mineralen, kijkt de gentechnologie naar planten als een loutere verzameling van genen, en verliest zij het geheel uit het oog: ook de plant is een autonoom levend wezen, dat in zijn autonomie respect verdient.

Autonomie en manipulatie zijn de tegengestelde kernbegrippen in dit dossier. Autonomie is het behoud van onaantastbare rechten, manipulatie is het zich toe-eigenen van rechten die je niet bezit. Het is de taak van de overheid om elke vorm van rechtmatig autonoom streven te beschermen tegen elke vorm van manipulatie.

KATERN

over co-existentie

Colofon

Deze uitgave verscheen samen met een poster in de lente van 2009, als een onderdeel van de Wervelkrant. We beperkten ons in deze tekst tot het co-existentiedecreet en zijn mogelijke gevolgen.

Wervel is sinds 1994 met het GGO- en GGG-verhaal aan de slag. In de loop der jaren verschenen 12 gedrukte uitgaven. Op de website www.wervel.be zijn nog tal van documenten en studies te vinden.

De 12 uitgaven zijn nog alle lezenswaardig en brengen telkens andere aspecten in het debat. Aanraders zijn vast: 'Gentechnologie, een hapklare brok op ons bord' (verslag van een Wervel GGG-conferentie in Brussel); 'Patent op leven?' van Vandana Shiva; 'Genen gaan vreemd' met Mai Wan Ho; '(On) edele zaadveredeling?' met Dirk Reheul, Dirk Holemans en Jack Kloppenburg; 'Zaad en cultuur' (verslag van twee dagen Wervelconferentie in het Provinciehuis te Antwerpen).

Deze nieuwe (en de vorige uitgaven) zijn te bekomen bij Wervel: info@wervel.be; www.wervel.be

Verantw. Uitgever: Jonas Van Reusel.

Katern €1

Werkgroep voor een rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw vzw

info@wervel.be - www.wervel.be - Edinburgstraat 26 - 1050 Elsene - 02/ 203 60 29

